

Transkribering: BAKOM BOKHYLLAN Podd #7 – Open Access och Plan S

-Bakom bokhyllan.

Anslag, blandade röster:

- Open Access är viktigt och Open Science är ännu viktigare. Det är fullständigt meningslöst att sätta sig i ett elfenbenstorn för att producera sina grejer bara för mina närmaste kollegor.

- I sak så är ju Open Access en bra idé. Självklart ska forskning vara öppet tillgänglig. Om man nu ska transformera hela den vetenskapliga publiceringen mot Open Access då måste man också få med sig de kvalitativa innehållsliga aspekterna som finns med i det gamla systemet.

- Vi behöver ta tillbaka lite av den makten att styra själva vad som räknas som bra vetenskap och bra publikationer.

- När jag pratar med kollegor så vet om inte ens var plan S är och sen pågår någonting på en annan nivå och påverkar dem, ja tycker det är ganska groteskt.

- Några sa att det kan förstöra hela det vetenskapliga publiceringssystem, det var meningen.

Pgm-ledare:

I det här sjunde avsnittet av Stockholms universitetsbiblioteks podd Bakom bokhyllan ska vi gå in lite närmare på Open Access, öppen tillgång. Som är en del av Open Science eller öppen vetenskap.

Det här är den andra delen i vår serie om öppen vetenskap.

I den första delen, avsnitt 5, av Bakom bokhyllan reder vi bland annat ut alla begrepp som finns inom paraplyet för öppen vetenskap.

Musik

Pgm-ledare:

Men som en kort repetition så handlar Open Access alltså om att dela med sig av vetenskapliga publikationer som artiklar och böcker, gratis digitalt och varaktigt för att fler ska få tillgång till den senaste forskningen. Open Access-rörelsen började som en reaktion på att de vetenskapliga resultaten var inlåsta bakom betalväggar. I många fall väldigt höga sådana av de vetenskapliga förlagen.

I dagens avsnitt ska vi försöka ta reda på hur framtiden ser ut för Open Access. Höra vad forskare säger både om Open Access och om EU-initiativet, Plan S. Det är ett initiativ som vill transformera hela det vetenskapliga publiceringssystemet så att det blir 100 % open access.

Det har väckt stor kritik inom delar av forskarvärlden.

Du ska få reda på hur öppet tillgänglig forskningen som produceras i Stockholms universitet är med hjälp av bibliometrikern Gabor Schubert. Och så ska vi träffa Anna Dahlgren och bara Barbara Wolfart som både är professorer här på Stockholms universitet men inom vitt skilda områden. Vi kommer också att hinna med en pratstund med handläggaren Sofie Wennström, som bland annat suttit med i en av Kungliga bibliotekets utredningar om just Open Access.

Men först det här.

It's not rocket science it's very robust and very strait forward for principles of principles which are gamechanges. And most important principle which was on the previous slide to the fourth of Grant from many of the funding agencies of the National European level you can only use that grant to publish in open Access Journals.

Pgm-ledare:

EU-kommissionens sändebud för Open Access, Robert John Smith, är den som lanserat initiativet Plan S eller Coalition S. Här pratar han på konferensen Co Us som arrangerades tidigare i år i Wien av Oaspa. Ett internationellt nätverk av open Access förlag.

Accelerate the transition to For An immediate Open Access.

Huvudprincipen med Plan S är att alla vetenskapliga publikationer som kommer från offentligt finansierad forskning ska publiceras i tidskrifter eller plattformar med omedelbar öppen tillgång från den 1 januari 2020. En rad europeiska forskningsfinansiärer, bland andra ERC det europeiska forskningsrådet, står bakom det här initiativet.

I Sverige har forskningsråden Formas och Forte och Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond ställt sig bakom det här initiativet medan vetenskapsrådet är avvaktande.

Musik

Gabor Schubert:

Open Access betyder att någonting är gratis tillgänglig på internet. T.ex. publikationer eller vetenskapliga verk som endast finns i tryckt form kan inte vara open access.

Pgm-ledare:

Det här är Gabor Schuber. Han jobbar som bibliometriker på Stockholms universitetsbibliotek, vilket innebär att han analyserar statistik för vetenskapliga publikationer från Stockholms universitet.

Bakgrunden till Plan S är bland annat att man tycker att övergången från det prenumerationsbaserade systemet till Open Access går alldeles för långsamt och man vill skynda på den utvecklingen. Men hur har det sett ut på Stockholms universitet de senaste åren?

Gabor Schubert:

På SU, om man pratar om tidskriftspublikationer, artiklar då publicerar SU ungefär 2500 - 3000 tidskriftsartiklar per år. Om man tar de som har Good eller Hybrid Open Access, dvs. artiklar som är helt öppna och har öppen licens. Under de senaste sex sju åren har andelen ökat från 20 % till nästan 40 %. Så det har fördubblats.

Det är bra men det betyder att 60 % är fortfarande inte har en sådan öppen licens. Sen finns den här mellanzonen med gratis artiklar och så kallade Green Open Access, de som har en uppladdad version. De utgör också en del och sedan finns en del artiklar som endast finns bakom betalvägg. Det som är intressant, att den delen som endast finns bakom betalväggen den har inte sjunkit så mycket som det här ökandet av helt öppna artiklar. De ligger fortfarande runt 40 % de senaste fyra åren och den sjunker inte riktigt den andelen. Det beror på många faktorer säkerhet och bland annat att förlagen släpper gratis artiklar efter en viss karantänstid eller embargo. De nya artiklarna blir aldrig riktigt gratis även om de är inte öppna men det blir inte gratis inom första på 1-2 år. Så det är än så länge finns en hel del som är bakom betalvägg.

Pgm-ledare:

Plan S vill ju att all offentligt finansierad forskning ska publiceras med omedelbar öppen tillgång till år 2020. Den snabba tidsramen har väckt kritik inom forskarvärlden.

Gabor Schubert:

Idag är det egentligen ganska få kanaler som uppfyller de här kraven. De mest kända förlagen är sällan Good men det kan förändras. Så kanske en sånt krav från finansierarnas håll helt enkelt omformar hela det här landskapet med olika tidskrifter. Så egentligen är det inte något större problem.

Open access gör inte en tidskrift bättre eller sämre här i sig. Kanske ett sådant initiativ kan ha oväntade konsekvenser. Några säger att de kan förstöra hela det här vetenskapliga systemet. Kanske det var meningen att förstöra det.

Trailer:

Bakom bokhyllan, allt utom boktips.

Pgm-ledare:

I ett öppet brev från forskare kritiseras Plan S starkt. Bland annat för att vara för riskabelt för vetenskapen. Brevet vänder sig till universitet, forskningsfinansiärer och beslutsfattare och i nuläget har ungefär 1500 forskare världen över skrivit under det här brevet.

En av dem är Barbara Wolfart, professor i kvartärgeologi på Stockholms universitet. Vi ses i hennes arbetsrum på Institutionen för geologiska vetenskaper i geovetenskapens hus på campus. Ska vi köra igång?

Barbara Wolfart:

Jag vill verkligen säga att det här med Open Science, Open Access att det tycker jag är väldigt viktigt. Absolut viktigt.

Det är fullständigt meningslöst att sätta sig i ett elfenbenstorn och publicera sina grejer som är bara för mina närmaste kollegor.

Det klart att det ska vara öppet.

Jag tycker jag också har de stora förlagen, bl.a. Elsevier, hur de har hanterat och körde. De tjänar massor av pengar och det har vi vetat sedan länge. Och det är fullständigt. Det är barockt egentligen om man tänker på det. Vi är betalda från skattemedel för vår forskning.

Vi är betalda för att skriva manuskript. Sedan har vi skattemedel för att granska manuskripten osv. Så tjänar de här förlagen pengar på allt det här och ingenting kommer tillbaka till skattebetalarna i slutändan. Det funkade inte, det är inte korrekt.

Ser du några hinder för idén om att det så småningom ska bli 100 % open access som t.ex. EU vill att det ska bli?

Jag har faktiskt lite problem med det. Det måste jag säga utifrån mitt perspektiv som forskare. För det första så tycker jag att 2020 är ett väldigt, det ligger nära. Det är egentligen bara ett år kvar om de ska börja 2020. Att ställa om radikalt från det publiceringssystemet som vi har idag till fullständigt Open access.

Det går lite för fort och jag saknar konsekvensanalyser. Hur kommer det att slå på unga forskare till exempel som är mitt i karriären? När vi till exempel diskuterar befordran från biträdande lektor till en lektor. Då har vi som ett kriterium att man ska ha publicerat sig i välrenommerade internationella tidskrifter. Ja, vilka är de då plötsligt?

I vårt huvud är det The Nature och Science osv. Vilka blir det då? Och när blir de här open access så pass högt välrenommerade tidskrifter? Alltså det är liksom det är så mycket motsägelser för mig som jag har inte jag har inte fått klarhet över. Sen tänker jag det finns å

andra sidan Copernicus tidskrifter de har varit Open Science tror jag ganska länge. De har haft tid att etablera sig och hitta sin form. De är ansedda tidskrifter idag. Så det är inget fel på dem.

Det låter på dig som att du gillar liksom tanken med Open Access men att de behöver gå mer helt enkelt för att få igång alla system så att de fungerar.

Ett år är alldeles för kort tid för en sådan process. Om jag skriver på ett manuskript nu och så skickar jag det till en tidskrift så kanske det tar två månader tills det har granskats. Så tar det mig en månad att revidera manuskriptet. Så skickar jag tillbaka och så kanske det granskas en gång till. Så kommer de tillbaka. Jag menar bara det är en process som kan ta upp till ett år och då är vi år 2020.

När jag pratar med mina kollegor så vet de inte ens var Plan S är. Det är många som inte är medvetna om vad som är på gång. Och bara det att säga att det är många som inte är medvetna om det och sen fråga någonting på en annan nivå och påverkar dem jag tycker det är ganska groteskt.

Musik

Barbara Wolfart:

Men det som jag funderat över det är om vi ställer om radikalt till Plan S 2020. Jag får inte publicera dem högt rankade tidskrifterna längre men kanske andra forskare i Asien, i Kina i USA. De får fortsätta att publicera där. Här sitter vi i Europa, lilla Europa och producerar i våra open-access medan alla andra publicerar i det man kallar högrankade tidskrifter.

Vi utlyser våra tjänster globalt. Vi bjuder in så många sökande som möjligt och så har vi två kandidater. En som publicerar i Nature alltså fantastiska Så har vi en annan kandidat från Europa som bara kan publicera i sådana low impact open access. Nu ska vi sitta där och värdera deras vetenskapliga meriter.

Vem vinner i slutändan?

Trailer:

Bakom bokhyllan, allt utom boktips.

I Manne Sigbaum-huset lite längre ner på campus ligger Institutionen för kultur och estetik. Här sitter Anna Dahlgren, professor i konstvetenskap. Hennes forskning handlar framför allt om fotografi, exponeringsformer, bildstudier och visuell kultur vilket kan vara lite av ett

dilemma för rena open access-publiceringar och det kommer vi att återkomma till längre in i intervjun.

Vi börjar med Plan S. EU har ju satt ett mål. Man vill att det 2020 så ska all egentligen offentligt finansierad forskning vara Open Access dvs öppet tillgänglig att få tillgång till det men också att återanvända och så vidare så här. Hur tänker du kring det som humanist och som konstvetare?

Anna Dahlgren:

I sak så är Open Access en bra idé. Självklart ska forskning vara tillgänglig. För mig som forskare vill jag ju självklart att den forskningen sprids. Men jag vill ju också att den ska ha en kvalitet. Det som de här så att säga tidskrifterna gör, de gör ju också ett stort arbete. De kvalitetshöjer ju vår forskning på olika sätt och det arbetet är så att säga en ganska stor uppbyggnad av know how. Så när jag tänker om jag skriver först om jag gör forskning. Jag vill ju att den ska spridas till så många som möjligt. Jag vill att den ska göra skillnad och sen så så handlar det om att välja fora då lite grann utifrån vad jag får den effekten och för min del så innebär att gå till exempel till ett högt renomerat förlag som tar väldigt höga priser för sina böcker. Eller publikationer. Det är ju inte egentligen någonting som, det viktiga för mig är ju kvalitén i första hand. Och jag kan känna att själva problemet med att lösa de här transaktionerna mellan prenumerationskostnader och tillgång och så vidare. Det måste lösas på andra ställen än hos den enskilde forskaren. Jag måste ju gå på kvalitet.

Pgm-ledare:

Förlagen tar ut enorma summor för att man ska prenumerera på de här tidskrifterna som man måste komma åt för att kunna vi kan fortsätta forska inom samma fält och det är liksom till viss del då forskare från ens egna universitet som har bidragit med den här forskningen, artiklarna är helt gratis och sen är det andra forskare som sitter och är redaktörer eller peer reviewer med också gratis utan liksom ersättning och sen så köper man tillbaka artikeln då är ens egen. Det är väl det som är tanken, att man vill förändra och hur ställer du dig till hela den idén om att tillgängliggöra forskning?

Anna Dahlgren:

Alltså jag fattar att det är självklart det är så att det finns ju så att säga.

Det finns människor som tjänar pengar på gratisarbete kan man säga då från forskare. Från mitt forskarperspektiv så ställs jag ständigt inför det. För mig är det en del av vardagen kan man säga. Det gäller ju faktiskt alla mina arbetsuppgifter både när jag forskar men också när undervisar och administrerar. Att vi ständigt gör saker på kvällar, helger och så vidare. För mig är det en del av vardagen tyvärr kan man säga. Jag kan jag kan hålla med om att det är inte bra det systemet men det går ju ut över så mycket mer än forskningen. Om vi på allvar

skulle börja diskutera det så arbete som man som inom akademien utöver det som faktiskt att säga syns i räkenskaperna då skulle universitetsutbildning vara jättedyrt i Sverige.

Vad ser du för möjligheter med open access?

Ja, men möjligheterna är att forskningen sprids. När jag ser det så här utifrån att. Inom vissa forskningsfält är den här snabba spridningen helt avgörande, det är framförallt kanske inom medicin och teknik, där det kan vara så att det här ska säga det här slutna systemet gör att kunskap inte sprids så brett som den borde spridas. Inom humaniora så har vi inte riktigt, dels så jobbar vi inte med den snabbheten och vi har inte heller det så avgörande. Att tiden till exempel är en så avgörande. Inom humaniora tar vissa saker årtionden innan de slår igenom. Så vi har helt andra tidsramar. Open Access är bra i grunden, men det handlar ju om att lösa både de ekonomiska men också administrativa infrastrukturer som finns runt omkring. Inom dina forskningsfält liksom fotografi och bild och liksom visuell konst eller visuell kultur och så.

Finns det hinder för hela open access-kedjan där när jag läst de områdena och hur jobbar du med det?

Det som kan hända när det är Open Access är att bildrättigheterna blir väldigt dyra. Så dyra att i vissa fall i de elektroniska upplagorna av tidskriftsartiklar så finns inte bilderna med alls. Sysslar man då med ett ämne som handlar om bilder så. Du förstår man själv då. Det kan ju bli ett dilemma. Så det måste också tänka in då. Måste kanske lägga in liten budget på kanske 500.000 i ett forskningsprojekt för att betala för att bilderna skall kunna vara med och så vidare. Det är så man måste tänka lite grann att det här med Open Access kommer att kosta ganska mycket. Men Syftet är ju väldigt bra i grunden. Men det kommer att bli kostnader på andra håll och då måste systemet så att säga, både de externa forskningsfinansiärerna med också lärosätena så att säga, ta de kostnaderna. Det blir en omfördelning helt enkelt.

De flesta vet att det kostar med forskning hur man än gör liksom men att det handlar om att

de allra största pengarna inte ska gå ned i några förlagsfickor utan gå tillbaka till allmänheten och att fler får ta del av det.

Jag tänkte på med bildproblematiken och så där. Finns det sätt att gå runt det där på, att jag förstår att det kostar med att köpa loss bilder och så. Kan man ha olika licenser till exempel för bilder och för texten alltså när det gäller open access?

Som bildforskare så måste man alltid lägga en anständig tid på att reda ut det här med upphovsrätter och kostnader. Min personliga erfarenhet är att när man har direktkontakt med konstnärer t.ex. så är de väldigt ofta väldigt generösa och delar med sig. Ofta är det andra aktörer som ser det här som en inkomstkälla. Så även där det finns det upphovsrättshavare helt enkelt som vill ha en del av den här spridningen.

Musik

Pgm-ledare:

Kritiken mot Plan S som framförts både av forskare i en offentliga debatten och även från professorerna Barbara Wolfart och Anna Dahlgren här i podden ser ut att kunna kokas ner till några större områden som jag tar med mig till Sofie Wennström handläggare på Stockholms universitetsbibliotek och som jobbat länge med publicerings frågor. Hon sitter även med en av Kungliga bibliotekets utredningar om Open Access där även forskare, bibliotek och finansiärer finns representerade.

Sofie Wennström:

I Sverige har vi ändå inget mandat för open access för vi tyckte inte att vi hade tillräckligt med underlag för att besluta om det än. Så Kungliga biblioteket fick i uppdrag av regeringen att utreda hur vi ska göra, om vi ska gå över till ett öppet tillgängligt publiceringssamhälle.

De här utredningarna har också funnits öppet tillgängliga för att granska utkast. Så vi har fått väldigt bra kommentarer både från forskarhåll och från finansiärshåll om saker som vi behöver plocka upp i utredningen och förklara. För vi märker att det saknas en hel del kunskap om vad som kommer hända när vi går över till ett öppet tillgängligt publiceringslandskap.

Det finns ju en oro från vissa delar av forskarvärlden att hur ska man meritera sig om allting så småningom ska bli 100 % open access med tanke på hur du ser ut idag. Tidskrifter som är högst rankade och så vidare. Hur har ni tittat på den frågan i den här utredningen? Vad finns det för nötter att knäcka där?

Men det finns många nötter att knäcka. Jag förstår att det finns en viss oro. All förändring kan ju ses som ett orosmoln speciellt när man rör om i en ganska traditionell gryta.

Men förändringen är på gång och det ser vi ju över hela världen med en global förändring som är på gång och vi är bara en liten del av det. Det är fullt förståeligt att många har farhågor speciellt forskare som är beroende av att deras forskningsresultat räknas. Men det

finns idag ganska stora problem i meriteringssystemet. Dels för att det finns olika påverkanskrafter utifrån som styr vad som gills i meriteringar. Till exempel så finns det ett problem i att de förlag som ger ut de här vetenskapliga tidskrifterna och böckerna har haft ganska stor påverkan på vad som räknas. Deras marknadsföring har gått ut på att skapa det som kallas för högkvalitativa tidskrifter och det är såklart bra men vi som jobbar inom högskolesektorn. Vi som jobbar med forskningsfinansiering vi behöver ta tillbaka lite av den makten att styra själva vad som räknas som bra vetenskap och bra publikationer.

Så jag tror att den här utredningen från Kungliga biblioteket kanske inte ger alla svar men i alla fall pekar i en riktning att vi måste styra mer själva och att vi kanske måste förändra meriteringssystemet så som det ser ut idag. Det ska inte baseras på enkla listor som inte är fullständiga eller ska inte baseras på vad som tycks vara bra utan vi måste utreda mer vad som faktiskt räknas som bra vetenskap och det är svårt att sätta siffror på, som man försöker göra idag. Det är ju de här siffrorna och rankingen som blir ett problem när vi inte kan vara med och styra den själva.

När vi ändå är inne på meriteringar så finns det också då en oro från delar av forskarvärlden som tror att om man går över till 100 % Open access så kommer det medföra försämring av kvalitén den vetenskapliga kvalitén, för att man tycker att det ligger så mycket kvalitetsarbete i den här traditionella vetenskapliga publiceringssystem med högt rankade tidskrifter och redaktörer på dem osv.

Ja, det där är ju en hård nöt att knäcka. Jag själv har engelska lång karriär inom förlagsbranschen, har jobbat med vetenskapliga tidskrifter länge. Jag tycker ju inte att hög kvalitet är samma som en högt rankad tidskrift. För det beror på. Det är olika inom olika vetenskapliga discipliner och det är ganska beroende på vem som är redaktör. Det är inte säkert att den högst betalda redaktören är den som gör det bästa arbetet. Det är heller inte så att de högst rankade tidskrifterna alltid publicerar de bästa artiklarna inom alla ämnesområden. Därför så ska man se upp lite med den här kopplingen mellan kvalitét och hur de publiceras. Det har med många andra parametrar att göra. Däremot finns det vissa tidskrifter som kommer från föreningar, vetenskapliga föreningar, som kanske tjänar en del av sina pengar på prenumerationer. De behöver mer stöd ser vi i den här omställningen. Vi behöver också motverka krafter som påstår att vetenskapen inte är relevant i samhället eller inte är viktig och det är ett sätt att göra det på att de blir mer öppna med forskningsresultat och hur vi beskriver dem så att andra kan förstå hur forskningen påverkar deras vardag. Det tror vi blir lättare med ett öppet publiceringslandskap.

Det funnits också lite oro från forskahåll om hur man ska jobba med internationella forskningssamarbeten. Alltså hur e ska gå till när man har lite olika förutsättningar för publicering i olika länder i och med Plan S i Europa nu. Har du någon idé om hur man kan lösa den nöten?

För det första Plan S är ju ett initiativ från forskningsfinansiärer som har tröttnat lite på att de inte får vara med och styra det här publiceringslandskapet. Så Plan S är ett försök till att knuffa förlagen i rätt riktning. Det här sker på ett globalt plan. Det är inte bara någonting som sker i Europa. Vi ser en utveckling i USA åt det här hållet. Vi ser en utveckling speciellt de delar av världen som inte sedan tidigare har råd ens att köpa de här fina tidskrifterna. Det är ganska stora ojämlikheter i systemen för vilken kunskap forskare har tillgång till i olika delar av världen. Det internationella samarbetet är beroende av att den här förändringen sker. Så att de får lika tillgång till information.

Musik

Pgm-ledare:

Du har hört det sjunde avsnittet av Universitetsbibliotekets podd Bakom bokhyllan. Vi som gör podden är Urban Göransson, Karl Edqvist och jag Julia Milder.

Den här serien om öppen forskning kommer att fortsätta längre fram och då ska vi dyka ner i Stockholms universitets eget Open Access-förlag och så ska vi höra vad några unga forskare säger om de förändringar som pågår. Och i nästa avsnitt av podden som kommer den 18 december blir en jul special deluxe. Missa inte det. Vill du kontakta oss eller få mer information, gå in på universitetsbibliotekets webb [su.se/biblioteket/bakom bokhyllan](http://su.se/biblioteket/bakom_bokhyllan). Signaturen som vi använder är hämtade stycket Die Zeit-ung, komponerad av tonsättaren Stefan Levin och musiken som du hörde i det här avsnittet är licensierad under Creative Commons. Alla våra låtlistor hittar du på vår webbplats.